

FIIA 14/2013

COMMENT

Kristi Raik
Tutkija
Ulkopoliittinen instituutti

Liettuan uhkapeli > EU-puheenjohtajamaan aktiivisuus puskee itäistä kumppanuutta eteenpäin

Euroopan unionin neuvoston kiertävän puheenjohtajan rooli unionin ulkosuhteissa on huomattavasti vähentynyt. Liettuan puheenjohtajakauden näkyvin painopiste on kuitenkin EU:n itäinen kumppanuus. Toimimalla EU-instituutioiden kautta Liettua pyrkii määrittämään Euroopan geopoliittista karttaa tuleviksi vuosikymmeniksi.

Liettua toimii EU-puheenjohtajamaana tämän vuoden jälkipuoliskolla. Maan keskeisenä tavoitteena on ankuroida unionin kuudesta itäisestä kumppanimaasta suurin eli Ukraina lähemmäs Euroopan unionia. Liettua toivoo, että marraskuun lopulla Vilnassa pidettävässä itäisen kumppanuuden huippukokouksessa allekirjoitetaan EU:n ja Ukrainan välinen assosiaatiosopimus, joka pitää sisällään niin kutsutun syvän vapaakauppasopimuksen. Liettua pelkää, että ellei näin tehdä, Ukraina ajautuu Venäjän poliittisen ja taloudellisen määräysvallan alaisuuteen ja samalla Venäjän imperialistinen ja autoritaarinen kehityssuunta saa vahvistusta.

Toinen prioriteetti, energiaturvallisuus, liittyy läheisesti ensimmäiseen. Liettua haluaa vauhdittaa EU:n yhteisten energiemarkkinoiden luomista. Liettua on suunnitellut uuden ydinvoimalan rakentamista, mutta hanke on ajautunut vaikeuksiin. Tämä lisää entisestään tarvetta vähentää energiariippuvuutta Venäjästä Euroopan yhteismarkkinoiden ja uusien sähköyhteyksien avulla.

Tämä liittyy itäisen kumppanuusohjelman tavoitteeseen kytkeä kumppanimaat osaksi eurooppalaisia energiemarkkinoita. Asia on erittäin tärkeä etenkin Ukrainalle ja Moldovalle, jotka ovat jo vuonna

2005 perustetun Euroopan energia-yhteisön jäseniä. Energiariippuvuus Venäjästä tekee niistä kuitenkin haavoittuvaisia kaasutoimitusten käytölle Moskovan poliittisen painostuksen välineenä.

Kaikki EU:ssa eivät täysin jaa Liettuan näkemystä itänaapurustosta. Taustalla painaa Liettuan maine EU-Venäjä-suhteiden härikkönä. Viro ja Latvia ovat yhtä lailla huolissaan Venäjän alueellisista ambitsioista, mutta ovat valinneet EU:ssa sovinollisemman linjan.

Liettua puolestaan on ollut valmis käyttämään veto-oikeuttaan. Vuonna 2008 se yritti kahdesti estää EU:n ja Venäjän väliset neuvottelut uudesta sopimuksesta, vaatien EU:lta tiukempaa kantaa koskien energiaturvallisuutta sekä Georgian ja Moldovan sisäisiä pitkittyneitä konflikteja.

Siinä missä Liettua pyrkii toteuttamaan geopoliittista näkemystään, EU yrittää uskotella, ettei se ole ryhtynyt geopoliittiseen kamppailuun Venäjän kanssa yhteisestä naapurustosta. EU:n näkökulmasta itäisen kumppanuuden tavoitteena ei ole heikentää Venäjää, vaan tukea vakautta ja demokratiaa itäisessä naapurustossa. Brysselissä ollaan kuitenkin Liettuan kanssa hyvin pitkälti yhtä mieltä siitä, että EU:n tulisi toimia alueella aktiivisemmin.

Liettua on tehnyt läheistä yhteistyötä EU-instituutioiden kanssa. Se aloitti hyvissä ajoin puheenjohtajakautensa itäisen kumppanuuden toimintakalenterin laatimisen. Yhteistyössä määriteltiin myös laaja tavoitelista aina assosiaatiosopimusten solmimisesta EU:n ja paikallisten kansalaisjärjestöjen välisten yhteyskierroksien tiivistämiseen. Lissabonin sopimuksen mukaisesti neuvoston kiertävä puheenjohtaja ei enää johda puhetta ulkoministerineuvoston kokouksissa, mutta se voi edelleen osallistua agendan määrittelyyn ja yhteisten kantojen edistämiseen.

Liettuan ei ole ollut helppoa saada kaikkia jäsenmaita vakuuttuneiksi siitä, että itäinen kumppanuus tulisi nostaa EU:n prioriteetiksi. Ukrainasta on viime vuosina tullut yhä autoritaarisempi valtio. Se haluaisi kuitenkin allekirjoittaa assosiaatiosopimuksen EU:n kanssa ja on sen vuoksi yrittänyt viime aikoina korjata oikeusjärjestelmäänsä ja vakiinistaa EU:n vaatimusten mukaisesti. Uudistukset ovat toistaiseksi riittämättömät.

Samaan aikaan Ukrainan johto on tehnyt selväksi, ettei se ole halukas liittymään Venäjä-johtoiseen tulli-liittoon. Tämä asettaa kyseenalaiseksi Liettuan huolen, että Ukraina saatetaan 'menettää' Venäjälle. EU on lykännyt päätöksentekoa siitä, alle-

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on eduskunnan yhteydessä toimiva, riippumaton tutkimuslaitos. Instituutti tuottaa korkeatasoista tutkimusta, joka tukee poliittista päätöksentekoa ja avointa keskustelua niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Instituutin julkaisut käyvät läpi sisäisen editointiprosessin, mutta julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

kirjoittaako se sopimuksen Ukrainan kanssa Vilnan huippukokouksessa. Se odottaa Ukrainalta lisätoimia poliittisten ehtojen toteuttamiseksi.

Viime kuukausien aikana Venäjä on suuresti edesauttanut Liettuan tavoitteita. Se on yrittänyt estää assosiaatiosopimusten solmimisen, käyttäen painostuskeinona perusteettomia esteitä Ukrainan ja Moldovan tuotteiden tuonnille. Liettua on saanut oman osansa, kun Venäjä on muun muassa kieltänyt Liettuan maitotuotteiden tuonnin maahan. Euroopan komissio on luvannut viedä asian Maailman kauppajärjestön WTO:n käsiteltäväksi, jollei Venäjä peru tuontikieltoa. Liettualle on tietysti hyvin tärkeää, että asiaa hoidetaan EU:n kautta ja että sillä on komission tuki.

On liian aikaista sanoa, seuraako Liettuan ponnisteluja itäisen kumppanuuden eteen historiallinen menestys vai karvas tappio. Liettua voi olla väärässä arvioidessaan, että oikea hetki EU-Ukraina-sopimuksen allekirjoittamiselle on nyt tai ei koskaan. Mutta se ansaitsee tunnustusta siitä, että se on saanut EU:n ottamaan alueella aktiivisemmän roolin. Sopiva sekoitus Liettuan aktiivisuutta, EU:n ehtoja ja Venäjän uhkauksia saattaa saada Ukrainan suhtautumaan sisäisiin uudistuksiinsa suuremmalla vakavuudella.

Liettua on todistanut, että pieni ja syrjäinen jäsenmaa pystyy vaikuttamaan EU:n agendaan. Se on myös todistanut, että kiertävällä neuvoston puheenjohtajalla voi edelleen olla merkittävä rooli EU:n ulkosuhteissa, vaikka vetovastuu onkin siirtynyt korkealle edustajalle ja hänen johtamalleen EU:n ulkosuhdehallinnolle.

Liettua on oppinut toimimaan yhteistyössä instituutioiden kanssa, mikä yleensä tuottaa suurempaa menestystä kuin veto-oikeuden käyttö. Lissabonin sopimus supisti huomattavasti kiertävän neuvoston puheenjohtajuuden roolia, mutta sillä on edelleen tärkeä tehtävä EU-järjestelmässä: se tarjoaa jokaiselle jäsenvaltiolle vuorollaan erityisjäsenman suhteessa EU-instituutioihin ja vahvistaa jäsenmaiden sitoutumista unioniin.